

Pět uvedených příkladů snad dostatečně potvrzuje značné rezervy i neúnosné mrhání státními rozpočtovými prostředky na školství zaviněné setrvalým subjektivismem oficiálních decizních orgánů. Nemálo miliard pro zlepšení postavení dobrých učitelů i pro koncepční vzdělávací politiku v duchu humanitní demokracie, národních tradic i evropských a světových perspektiv by se rozhodně i ve skrovných rozpočtech našlo! *Najde se i politická vůle a schopnost zabezpečit řádný chod škol?* Další demotivace více než 150 000 učitelů a dalších pedagogických pracovníků na všech stupních i typech škol i v dalších výchovných zařízeních, rovněž jako nadměrné prodávání vzdělání vzdělanosti českého národa rozhodně neprospívá.

Čtyřletá nebo osmiletá gymnázia?

Jarmila Wagnerová

K tomuto problému se vyjádřil náš velký pedagog 20. století, prof. Václav Příhoda. Škoda, že se jeho myšlenky neaktualizují, aby se mohl vyřešit problém současnosti.

Prof. Příhoda již v *Ideji školy druhého stupně* (Brno 1945) jasně zdůvodnil potřebu vytvořit školu takovou, která by odpovídala potřebám demokratické soustavy u nás, poskytovala naší mládeži odpovídající vzdělání, posilovala sociální a psychologický styk mezi žáky a dobře připravila na školu třetího stupně, k níž zařadil i čtyřleté gymnázium.

Škola 1. stupně má být podle Příhody pětiletá, a to již proto, že zahrnuje vývojový úsek našich dětí, který by měl být ucelený, ale také proto, že obsah vzdělání tohoto stupně pětiletou dobu nutně vyžaduje. Škola 1. stupně podle Příhody musí být tak dlouhá, jak je velký úkol v triviu na ni vložený. Při snadnosti jazyka může být u Němců jen čtyřletá, u nás při větší mluvnické a pravopisné složitosti by měla být alespoň pětiletá. Příhoda dále upozorňuje, že globální metoda ukázala naprostou falešnost tradiční školy, která izolovala čtení a psaní od obsahu. Všechno, co žák čte a píše, nebo s čím počítá, zdůrazňuje Příhoda, musí mít věcný a poutavý obsah.

Škola druhého stupně by měla být čtyřletá, zahrnuje období od jedenácti do patnácti let. Je to doba pubescentů, která se odlišuje od školy předcházející, to je od prepubescentů, ale i od školy, která následuje, to je od postpubescentů. Tato škola by měla být jednak fyziologicky, psychologicky, sociálně a pedagogicky jednotná, jednak místně, psychologicky a zájmově rozrůzněná. Taková škola v životě národa by měla sehrát významnou úlohu. Taková škola dosud nebyla plně utvořena, umožňuje však spravedlivý výběr

žactva k vyšším kulturním a společenským úlohám, poskytuje všem žákům příležitost k vzdělávacím zdrojům. Období zraní si vyžaduje velké pečlivosti po stránce pedagogické. Tato škola není totalitou, obsahuje v sobě diferenciaci. Žáci nejsou uniformní, nýbrž jsou individuálně odlišní. Taková škola není abstraktní, nýbrž konkrétní právě tím, že je obecnost uvedena v soulad s individuální schopností a potřebou žactva. Čím se lišíme od jiných lidí, je jen nepatrným zlomkem toho, čím jsme s nimi shodni. Tato nepatrnost odlišnosti má však nesmírný význam pro naše uplatnění v celku. Národu přispíváme tím, co tvoří naši zvláštní vlohu. Tento společenský zákon by měl být obsažen v pedagogickém ústroji školy druhého stupně. Taková škola se u nás již tvořila. Je však úkolem naší demokracie, aby ji plně uskutečnila.

K problému školy druhého stupně se V. Příhoda vrací ve studii, kterou nazval *Organizace obsahu vyučování na gymnáziu* (viz Učitelské noviny, roč. XVIII, 1968, č. 51–52, s. 6). Příhoda píše, že rok 1953 zprimitivoval naši vyspělou školskou soustavu a vrhl ji o celé století zpět. Jednotná škola byla deformována v jedinou, v nediferencovanou jedenáctiletku. Ten systém pokládá za protivědecký, neboť nedbal zákonů národního vývoje, zákonů psychologické ontogeneze ani zákonů vyspělé kultury. Příhoda znovu připomíná, že v perspektivní školské organizaci musí být specifická škola prvního stupně, Komenského škola obecná. Druhý stupeň vychovává mládež v nechoulostivější ontogenetické fázi dospívání. Nechodí do ní již děti, nýbrž rostoucí osobnosti, které mají svou psychologickou problematiku, své nesnáze a smysl pro kulturní diferenciaci. Zde vyučují učitelé odborně připravení. Pedagogická organizace pečuje již o rozvoj talentu a osobního zájmu. Je třeba, aby rozsah i obsah volitelných předmětů byl náležitě rozšířen, tedy i v latině a deskriptivní geometrii a jiných předmětech. Příhoda znovu upozorňuje na potřebu osamostatnění tohoto školského stupně, což umožní zvýšení úrovně vzdělání. Reforma gymnázia musí mít předpoklady v obou předchozích školách.

Příhoda kritizuje *Návrh cíle a obsahu studia na čtyřletém gymnáziu*, který vyšel v Učitelských novinách 21. listopadu 1968. Upozorňuje, že izolovanost a encyklopedičnost návrhu působí, že je nečasový. Odmítá zjednodušenou diferenciaci, která se promítá ve dvou větvích. Rozmanitosti nadání a zájmu žáků lze vyhovět volitelnými předměty. Odmítá nepovinné předměty, jsou zastaralé a zcela zbytečné. Za další chybu pokládá tu skutečnost, že žák má současně studovat dvanáct rozdílných předmětů, jímž je věnováno většinou dvě hodiny týdně. Návrh opomíjí myšlenkovou koncentraci, zahloubání do předmětu a tím upevnění a prohloubení znalostí. Upozorňuje na pětkovou soustavu rozvrhového systému, který se mu jeví jako velmi výhodný. Jde o zjednodušení administrativy a o výhody pro vyučující.

Prof. Příhoda pro čtyřletá gymnázia navrhl základní předměty a volitelné předměty s výrazným humanistickým zaměřením, s výrazným zaměřením přírodovědným a rozvrh hodin pro žáka uměleckého typu.

Pro ilustraci uvedeme jednotlivé učební plány:

Tabulka I.: Základní předměty čtyřletého gymnázia

Předmět	Počet týdenních hodin			
	I.	II.	III.	IV.
Filozofie	–	–	–	5
Literatura	5	5	5	–
První cizí jazyk	5	5	5	–
Světové dějiny	5	5	–	–
Matematika	5	5	–	–
Fyzika	–	–	–	5
Antropologie	–	–	5	–
Tělesná výchova	2	2	2	2
Celkem	22	22	17	12

Tabulka II.: Volitelné předměty s výrazným humanistickým zaměřením

Předmět	Počet týdenních hodin			
	I.	II.	III.	IV.
Latina	5	5	5	5
Druhý cizí jazyk	5	5	5	5
Dějepis	–	–	5	–
Výtvarná výchova	–	–	–	5
Třetí cizí jazyk	–	–	–	5
Celkem	10	10	15	20

Tabulka III.: Volitelné předměty s výrazným zaměřením přírodovědným

Předmět	Počet týdenních hodin			
	I.	II.	III.	IV.
Latina	5	5	–	–
Matematika	–	–	5	5
Fyzika	5	5	5	–
Chemie	–	–	5	5
Deskriptivní geometrie	–	–	–	5
Biologie	–	–	–	5
Celkem	10	10	15	20

Tabulka IV.: Rozvrh hodin žáka uměleckého typu

Předmět	Počet týdenních hodin			
	I.	II.	III.	IV.
Hudební výchova	5	5	5	10
Výtvarná výchova	5	5	5	5
Dějiny umění	–	–	5	–
Estetika	–	–	–	5
Celkem	10	10	15	20

Tento učební plán se bohužel v plném rozsahu neuskutečnil. Příhoda, nejdynamičtější osobnost české reformní pedagogiky 20. a 30. let, našel po válce útočiště ve vývojové psychologii. V roce 1979 zemřel. V roce 1991 bylo ustaveno v Plzni Experimentální soukromé gymnázium, kde se ověřoval učební plán Václava Příhody v jedné třídě, a to humanitní. Tato třída v květnu 1995 maturuje. O výsledcích se zmíníme v některém dalším čísle Pedagogické orientace.

Alternativní pedagogické koncepte a jejich význam pro teorii a praxi současné školy

Alena Hrdličková

Demokratizační úsilí v naší společnosti s sebou přináší na poli výchovy a vzdělávání i užitečnost a porozumění nejrůznějším pedagogickým koncepcím a směrům, s nimiž jsme v minulém období měli možnost setkat se jen velmi vzácně a sporadicky. A i když má česká škola bohatou historii a svá specifika, nelze zůstat jen u nich; je třeba se dívat i jinde, srovnávat, analyzovat, a tak v procesu rozvoje poznání směřovat k novým, kvalitativně vyšším rovinám v pohledu na člověka v situaci výchovy.

Lze předpokládat, že některé alternativní pedagogické koncepte mohou být svým charakterem podnětné a inspirativní v procesu kvalitativní přeměny české školy nejen v oblasti vznikajícího alternativního školství, ale všeobecně. Musí však jít o snahu přejít od pouhého popisu jevových stránek, který zatím více či méně v této oblasti v české literatuře převažuje, k hlubšímu a analytičtějšímu poznání, jež respektuje základní nutné souvislosti včetně širšího společenského kontextu na poli výchovy dnešního člověka. Jde o to ukázat na možnosti, ale i hranice a meze netradičních pedagogických přístupů, které nelze přeceňovat, ale ani podceňovat.